Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **Григоренко Артем**, 1996 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2019 році Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Право», виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 164-34 від 01.04.2025 року, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради -	**Ольги ЛОТЮК,** докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Рецензентів -	**Оксани ВАСИЛЬЧЕНКО,** докторки юридичних наук, професорки, директорки Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка; **Олени КУДРЯВЦЕВОЇ,** кандидатки юридичних наук, доцентки кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Офіційних опонентів -	**Оксани ЩЕРБАНЮК,** докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; **Яни ЛЕНГЕР,** докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права юридичного факультету Волинського Національного Університету імені Лесі Українки.

На засіданні 28 травня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» *Григоренку Артему* на підставі публічного захисту дисертації «Санкції як міра конституційної відповідальності в Україні та країнах-учасницях ЄС» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано на кафедрі конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник – Дешко Людмила Миколаївна, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дисертацію виконано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою, що повністю відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та містить нові науково-обґрунтовані результати, а саме: виділено ознаки конституційно-правової відповідальності, політичної відповідальності; сформульовано авторське визначення поняття конституційно-правової відповідальності, здійснено класифікацію люстрації: за критеріями «джерело закріплення»; «суб'єкт, щодо якого застосовується люстрація»; «мета»; виділено основні періоди генези конституційно-правової відповідальності, їх характерні риси; висунуто ідею, що конституційно-правові санкції покликані захистити конституційні цінності, забезпечити обороноздатність демократії; запропоновано зміни до Конституції України, Конституції Автономної Республіки Крим; розроблено пропозиції щодо внесення змін і доповнень до законів України: «Про політичні партії в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад»; дістали подальшого розвитку уявлення про генезу ідеї юридичної відповідальності в конституційному праві; уявлення про роль конституційного суду держави як самостійного суб'єкта застосування певних видів конституційно-правових санкцій, а також підхід щодо розумних строків проваджень щодо відповідності конституції держави-учасниці Ради Європи положень законів держави, які обмежують право громадянина на участь в управлінні державними справами; підхід щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини «у справах про люстрацію»; уявлення про особливості конституційно-правових санкції в Німеччині, Франції, Польщі, люстрації – в Естонії, Латвії, Литві та інших державах-учасницях ЄС.

Здобувач має 8 наукових публікацій за темою дисертації, з них: 3 статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Григоренко А.С. Генеза поняття конституційної відповідальності. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 4. С. 51-57. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/08/9.pdf
DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.7

2. Григоренко А.С. Заборона політичної партії як санкція конституційно-правової відповідальності у Федеративній Республіці Німеччина. Право.UA. 2024. №3. С.13-20. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2024-3/Pravo_ua_2024_3_013.pdf
DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.2

3. Григоренко А.С. Загальна характеристика видів конституційних санкцій. Наше Право. 2024. №3. С. 27-34. URL: https://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2024-3/NP_2024_3_027.pdf
DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2024.3.3

У дискусії взяли участь голова, рецензенти і офіційні опоненти, висловили зауваження:

Лотюк Ольга Степанівна, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна без зауважень.

Васильченко Оксана Петрівна, докторка юридичних наук, професорка, директорка Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. На погляд рецензента підрозділ 1.1. дисертації відзначається детальним аналізом історичного контексту, що стосується становлення та розвитку інституту санкцій конституційно-правової відповідальності, проте у дослідженні спостерігається розрив в історичному часі, що може вплинути на повноту розуміння розвитку даного інституту. Бачиться, що більш повний історичний контекст, включаючи важливі етапи та події, які передували або сприяли формуванню зазначених категорій, дозволив би уникнути розривів у розумінні еволюції цього інституту та забезпечив би повну історичну перспективу.

2. В дослідженні не поодиноко використовуються не юридичні терміни на позначення тих або інших явищ, при наданні юридичної оцінки тим або іншим подіям, які часто не несуть юридичного навантаження (наприклад, с. 45-47 – розглядається питання «очікувань суспільства», «моральність є незмінною категорією» – бачиться, що подібні положення стосуються більшою мірою інших соціальних наук: соціології, соціальної психології тощо, ніж юридичної науки).

3. В дисертації йдеться про виокремлення ознак та праобразів конституційної відповідальності у різні часові періоди, зокрема, в період

середньовіччя. Але конституційна відповідальність як правове явище в правовій системі держави починає існувати з моменту визначення законодавцем її юридичної форми і змісту та надання їй обов'язкової сили уповноваженими органами шляхом видання нормативних правових актів у встановленому порядку. Тому більш юридично коректно говорити про те, що конституційно-правова відповідальність у законодавстві існувала з моменту ухвалення перших конституцій та була інтегрована в наукові категорії в XX столітті.

Кудрявцева Олена Миколаївна, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Бачиться, що у підрозділі 1.1. дисертації доцільно було б приділити більшу увагу формуванню ідеї санкцій конституційно-правової відповідальності в епоху буржуазних революцій та закріплення її в перших сучасних конституціях. Саме в цей період рівність у відповідальності перед законом стає конституційною цінністю, будучи не просто формально закріпленою, а покладеною в основу суспільного договору буржуазних держав.

2. Автором у підрозділі 1.2. «Поняття конституційно-правової відповідальності та санкцій» зазначається, що санкції конституційно-правової відповідальності не обов'язково мають бути виключно в писаних джерелах права, а конституційні санкції – лише в конституції держави. Проте автором не пояснюється що саме мається на увазі та чому склався такий стан справ. Тут доцільно уточнити, що, наприклад, англійський конституціоналізм ґрунтується на ідеї відсутності конституції в традиційному її розумінні, оскільки немає єдиного письмового документа. Конституція Великобританії складається з різноманітних джерел, деякі з яких письмові (наприклад, статути), а інші (наприклад, конституційні конвенції) є неписаними актами, і вона ніколи не була кодифікована, зведена в єдиний документ. Цим Великобританія відрізняється від більшості інших країн, які мають кодифіковані конституції, але не всіх: Нова Зеландія та Ізраїль, до прикладу, також не мають кодифікованої конституції.

3. Бачиться, що доцільно було б проаналізувати Проект Закону «Про політичну відповідальність в Україні» від 9 квітня 2010 р. № 6286. Цим законопроектом передбачалося «встановити політичну відповідальність парламентських партій за реалізацію їх партійних та передвиборних програм і, відповідно, вдосконалити партії як інститут політичної системи України», що є дотичним до теми дослідження. Зокрема, пропонувалось, аби «політичні партії, представники яких є народними депутатами України, щорічно звітували про хід реалізації програми політичної партії та передвиборної програми».

Щербанюк Оксана Володимирівна, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Автор наголошує, що на конституційному рівні конституційно-правова відповідальність парламентарів не визнана самостійним видом юридичної відповідальності, що призвело до фрагментарності нормативної бази та відсутності ефективних механізмів реалізації конституційно-правової відповідальності, наслідком чого є велика кількість конституційних правопорушень. Проте вважаємо, що було б корисним більш грунтовно зупинитися на дослідженні цього питання та зазначити, що, наприклад, розвиток концепції конституційно-правової відповідальності нерозривно пов'язаний з визначенням не лише видів юридичної відповідальності, а й їх поняття, значення та місця в конституційній системі, запропонувати відповідні пропозиції.

2. Дисертаційна робота виграла б у науковому плані, якби у процесі розгляду санкцій було зазначено про погляди Г. Кельзена (Кельзен розглядає різні санкції для забезпечення відповідності звичайних законів конституції) та практику Європейського суду з прав людини (зокрема, в контексті застосування тесту Енгеля) щодо санкцій.

Ленгер Яна Іванівна, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права юридичного факультету Волинського Національного Університету імені Лесі Українки. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. Авторові варто було б закцентувати у роботі, що люстрація у Європі здебільшого не передбачала кримінального покарання чи судового переслідування за минулі дії, вона спрямовувалася в першу чергу на обмеження можливостей займати ключові публічні посади.

2. Автор зазначає, що конституційна відповідальність може носити колективний характер (наприклад, при застосуванні такої санкції конституційно-правової відповідальності, як розпуск парламенту держави), але не вказано, що при притягненні суб'єкта до колективної, і при притягненні його до індивідуальній конституційно-правової відповідальності має бути дотримано принципу верховенства права. Обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями.

3. Ми розуміємо, що хоча предметом дослідження, найімовірніше, не охоплюється подібне питання, але робота би виграла у науковому плані у разі проведення хоча б побіжного аналізу основних положень Закону України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року № 1644-VII, який визначає межі застосованих державою обмежень. Вважаємо, що доцільно уточнити дане положення та бачення автора під час публічного захисту.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради;

«Проти» - 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Григоренку Артему Сергійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова спеціалізованої вченої ради, докторка юридичних наук, професорка **Ольга ЛОТЮК**

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НДЧ
КАРПЕНКО Н.В.
24.05.2025 р.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Ідентифікаційний код 02070944
Україна